

ליקוט

שפה ברורה

מזכרת

משמחת נישואין של

צבי אלימלך ורות

אורשיצער

אור ליום ו' תמוז תשנ"ג

ליקוט

שפה ברורה

המתרגם לשון העמים שבפירוש רש"י
ומדקדק ומבאר כשרש"י מוסיף בלע"ז להמלה,
ומדקדק ומבאר כשרש"י מחסר הציון בלע"ז,
וכן מבאר כמשמקדים או מאחר את הציון בלע"ז
לפני המלה או לאחר המלה,
ומפענח כוונתו כשכותב "מה שקורין".
וכן מתרגם לשון העמים שבתוספות

על מסכת קידושין

ובבא קמא

מאת

אפרים פישל ארשיצער

מזכרת נצח בהיכל ה'

לזכר נשמת

נפתלי דב ב"ר מאיר יהודה

אבי מורי היקר

אשר לכל תלמיד חכם היה מוקיר

ולדבו בעל "עצי חיים" ולשאר צדיקים היה קשור

ולכל אשר בשם ישראל יכונה הוקיר

ואת בוראו בכל לבב הכיר

ועל דלתי בתי מדרשות שקד ערב וגם בוקר

ולי את דרך החיים האיר

ועתה בגנזי מרומים הוא מאיר

ובמעלות קדושים וטהורים הוא צרור

עד אשר ה' ברחמיו מתים יעיר

כ"ז אלול תש"ן

הונצח ע"י בתו

שרה חיה תחי'

אורשיצער

FISHEL ORSHIZER

1386 E. 21ST STREET
BROOKLYN, N. Y. 11211

COPYRIGHT © '93

אציג בזה ברכת תודה וברכה

לר' אברהם אבא בערקאוויטש נ"י

על עזרתו החשובה בהדפסת הספר

ישלם ה' פעלו ותהי משכורתו שלימה

ישיבה שער התורה-גרודנה
Yeshiva Shaar Matorah-Grodno

Rabbi Zelik Epstein
Rosh Hayeshiva

בסד
אהרן זליג הלוי עפשטיין
ראש הישיבה

כבוד הרב הנעלה אפרים פישל אורשיצער נ"י.

הנני לקדם בברכה את כ' להופעת ספרו "ילקוט שפה ברורה"
לאור. כ' מצא בקעה להתגדר בה, בשטח שלא דשו בו רבים ולא
רבים יחכמו בו. והיינו, להאיר דרכו של רש"י וכונתו המדויקת
במקומות שהוא מביא מלה לועזית בדבריו.

עיינתי בכמה וכמה ערכין בהחיבור, המלמדים על החיבור כולו
שנתחבר בטוב טעם ודעת והגיון ישר ומתוך ידיעה מובהקת בלשונות
העמים. וראוי להציעו לפני קהל לומדי תורה לזכות בו את הרבים.

ישר חילו לאורייתא ויראה פרי בעמלו, וזכות הרבים תהי' תלויה
בו.

בהוקרה,

אהרן זליג הלוי עפשטיין

אלון בכות

לזכר נשמת

חזה רייזל בת ר' שמחה

אמי מורתי היקרה

אשר גידלני והלבישני בגדי ישועה

מימי נעוריה עד אשר פקדה נשמתה ליוצרה

מנוח לא מצאה לנפשה

ולמרות כל עניה את אחרים לא שכחה

ולעצמה אף דבר לא ביקשה

הפלא ופלא ולא ידעתי לפותרה

היש והיאך נמצא ככה

אשה אשר רק בעד אחרים כל ישעה וכל חפצה

וזהו זכרה וזהו כבודה

ובמעלות קדושים וטהורים היא צרורה

עד אשר ה' ברחמיו מתים יחיה

כ"ד אדר ראשון תשמ"א

הונצח ע"י בנה

אפרים פישל נ"י

אורשיצער

ישיבה דפילארעלסא

בס"ד

בס"ד, א' לסדר ויגמול שקדים, פתרון טוב לפ"ק

למע"כ ידידי הנכבד והנעלה הרב
ר' אפרים פישל ארשיצער שליט"א

אחדשה"ט בכרכה עמוקה עד בלי די.

מאד התענגתי מביקורו ומהדוגמאות והראיות להוכיח חידושו
בביאור בלע"ז הובא בלשון רבן של כל בני ישראל רבינו שלמה יצחקי
זצ"ל.

שני דברים יסודיים למדתי מכ' שברש"י הקדוש כשמביא בלעז אין
זה מוכרח להיות צרפתי, אולי זה לאטיני או איזה שפה אחרת
המדוברת או. והשנית נתברר לי ענין חשוב שזה כמה זמן מפריע אותי,
לפי מה שכתב בכוזרי פ"ב שאברהם אבינו דיבר לשון הקודש כשדיבר
בעניני קדושה ולעניני חול השתמש בלשון ארמית, וא"כ למה צירף
רש"י שהוסיף לשון לעז, ובמה שכ' הסביר שכמה פעמים השתמש בלעז
לברר את הענין ולא רק לשם תירגום, ובכן הבלעז זהו צורך הבנת
הענין.

בטוח אני שרבים יהנו מעבודתו ויזכה כ' להימנות ממזכי הרבים,
ובזכות הרבים יצליח ויתברך בכל מילי דמיטב.

בידידות,

שמואל קמנצקי

בפתח השער

הללו' אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה (תהלים קיא).
וכתיב (תהלים מ') זבח ומנחה לא חפצת אזנים כרית לי עולה וחטאה
לא שאלת, אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי. על כן;
רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך, לשוני עט סופר מהיר
(תהלים מה) ואקריב זבח משפחה קרבן תודה זה בצורת ספרי "שפה
ברורה", להביע שבח והודאה להקב"ה שזיכני להשיא את בני החתן
היקר מופלג בתו"ש וכליל המעלות צבי אלימלך שליט"א עב"ג הכלה
נאה וחסודה והמושלמת רות בת ת"ח ר' מאיר יצחק פריעד זוגתו
שליט"א, ענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל, אכ"ר.

ומתחילה עלה במחשבתי להדפיס את ספרי על כל המסכתות
ולהוציאם לאור ליום כלולת בני נ"י, ולא עלתה לי. על כן הנני נותן
לפניכם את ספרי על מסכת קידושין שהוא מענינא דיומא, ומסכת בבא
קמא שהוא תחילת סדר "ישועות", והכל צריכין ומצפים לישועות, אמן.

ועידן נישואין היא אור ליום ששי פ' חוקת, וכתיב והזה אל נכח
אהל מועד מדמה שבע פעמים, וכתב רש"י ז"ל עומד במזרחו של
ירושלים ומתכוין ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם ע"כ. ולהבין
איזה הכרח מצא רש"י לקבוע הפסוק לירושלם ולבית המקדש, ולא
כפשוטו במשכן אוהל מועד שהיה במדבר, שהרי ברישא דקרא כתיב
ולקח אלעזר הכהן וגו'.

ונראה בכוונת רש"י דמס' יומא טז ע"א איתא, זכחן העומד בהר
המשחה ומזה נכח פתח ההיכל לא היה יכול לראות את כל פתח
ההיכל והיה רואה רק מקצתו, לרבנן היה רואה רק חצי אמה מפתח
ההיכל, ולרבי אליעזר בן יעקב היה רואה כשתי אמות עיי"ש. ולכל
הדעות לא היה הכהן המזה רואה רק מקצת מן פתח ההיכל, ורוב
הפתח לא היה יכול לראות.

ורש"י דקדק זה מהפסוק עצמו, שכתוב והזה אל "נכח" פניו אהל מועד, ונראה ככפל לשון, דהרי "נוכח" הוא ג"כ "פני", על כן פירש ד"נכח" קאי על חלק פתח ההיכל שהיה נכסה, ו"פני" קאי על חלק פתח ההיכל שהיה בגלוי, ומדוקדק לשון רש"י: שכהן המזה היה עומד בירושלים, דרך בירושלים היה פתח ההיכל מקצת בגלוי ומקצת בנכסה (מפני שיפועו של הר הבית), אבל זה לא היה במשכן שבמדבר.

ומדוקדק גם לשון רש"י: ומתכוין ורואה פתחו של היכל. ש"מתכוין" קאי א"נכח" שבקרא, ו"רואה" קאי א"פני" שבקרא, ודברי רש"י מתאימים לדברי הראב"ד בהלכות פרה אדומה (פרק ד' הל' ו') דהרמב"ם כתב אבל אם עמד (הכהן המזה הדם) בין מזרח ומערב ופניו כנגד ההיכל אף על פי שלא כיון כנגד ההיכל בדקדוק כשרה, ע"כ. והראב"ד משיג וז"ל: א"א לא נראה בהזאה שהרי אמרו הוזה ולא כיון כנגד הפתח פסולה, ובמדות אמרו שהיה מכיון ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם, אלמא בעינן "כיון" ו"ראיה", ע"כ. והם הם דברי רש"י בחומש.

ואולי רמז לנו בפתח ההיכל בעומדנו בפתח עבודת השי"ת בתורה, צריך אדם לראות את עצמו כאילו חלק הגלוי לו הוא רק מקצת, ורובא דרובא הוא בעלמא דאיתכסיא מיניה, וכל עבודתו הוא לגלות חלק הנכסה, וכל מה שמתעצם לגלות לו חלק הנעלם מתרבה כנגדו חלק הנעלם, כי תכלית הידיעה הוא שלא נדע האין סוף. ובמדרש רבה (בראשית פ"א) רבי אושעיא רבה פתח ואהיה אצלו אמון וגו', אמון פדגוג, אמון מכוסה, אמון מוצנע, וכתב בס' נזר הקודש על המדר דקאי על דרכי לימוד תורה"ק, דאמון פדגוג קאי על הפשט שהוא בגלוי, אמון מכוסה קאי על רמז ודרוש שהם מכוסה אלא שבקל יכולים להסיר הכיסוי, ואמון מוצנע קאי על הסוד. וזהו כדברינו דרובא הוא באיתכסיא.

ובסה"ק זרע קודש (פ' וירא) נתן רמז על זה כעבודה ממה דכתיב וירא אליו ה' עם כל זה והוא יושב פתח האהל "שהיה ברעתו שעתה

הוא עדיין בפתח הכניסה לעבודתו ית"ש", ע"כ. והיה ברעתו שצריך עדיין לבקש את ה' להתגלות לו, כי הוא עדיין בהתחלת העבודה.

ועוד כתב שם, כי ר"ת יושב פתח האהל עולה יפ"ה, ומסיים שם בדברים עמוקים כדרכו. ונראה לקשר בעניני דיומא הרמז כי ר"ת יושב פתח האהל עולה יפ"ה, כמו בדרכי תורה ותפילה צריך האדם לראות את עצמו כי הוא בהתחלה, כן כשרוצים שהזיווג יעלה יפ"ה, ויצליח, צריכין איש ואשתו לראות את עצמן בכל יום ויום כי עתה הם מתחילין זיווגן והם בתחילת יחסיהם, ואז נקל לאיש לכבד את אשתו יותר מגופו וכן נקל לאשה לעשות רצון בעלה, כציווי חכמינו ז"ל.

וזה ברכתי להזוג, שבכל יום יהיו בעיניכם כחדשים, שיהא ברעתכם כי רק אתמול התקשרתם, ואז יעלה זיווגכם עד ליפה, ותזכו לבנות בית גדול, בית שמגדלין בו תורה, לעשות חיל וקרוא שם בישראל!

וברכתי תעלה גם לרבות את ביתי זו אשת, האשה החשובה והמשכלת מרת שרה חיה תחי', שבכל עת עומדת לימיני זה יותר מחצי יובל שנה. ויהי' מלפני אבינו שבשמים שנראה נחת וכל טוב סלה משאר יוצאי חלצינו. בתנו אשת חיל יהודית תחי' ובעלה העמוס בתורה ורב פעלים לתורה הרב הג' אברהם ראזענבערג שליט"א, מחשובי חברי הכולל בלעיקוואוד, וצאצאיהן הילד הבכור חיים יוסף, חוה רייזעל, יעקב ונפתלי דב שיחיו. בנינו העמוס בתורה המופלג ושגן ר' בנימין בייניש שליט"א, מחברי הכולל בלעיקוואוד, ואשתו אשת חיל מרת חיה לאה תחי', ובתם אסתר יוטא תחי'. ובתנו המהוללה בפי כל רבקה טובא תחי'. וגם לרבות חמותי החשובה והמשכלת במאוד מרת חנה שטערן תחי'. וגיסו ר' מאיר יהודה שטערן שליט"א ומשפחתו.

וגם לרבות את ברכתינו השטוחה למחותננו תלמידי חכמים אנשי חמודות ושם טוב עולה על גביהן, ר' מרדכי ראזענבערג שליט"א, לכל יוצאי חלציו ומשפחתו הרמה, ור' שמעון בענדער שליט"א, ורעיתו מרת

נחמה תחי, לכל יוצאי חלציהם ומשפחתם הרמה. ולמחותני החדש ר'
מאיר יצחק פריעד שליט"א, תלמיד חכם מוקיר רבנן נדיב לב ואיש
שוע, ורעיתו מרת שרה תחי, אשה חשובה ומשכלת, ליוצאי חלציהם
ולהוריהם ולכל משפחתם הרמה, אפתח בברכה שיצו ה' אתנו כולנו
יחד ברכה שלימה, שהזיווג יעלה יפה ושנראה נחת ברכה והצלחה
ברוחניות ובגשמיות בבית החדש הזה, אכ"ר.

חודש תמוז תשנ"ג,

אפרים פישל אורשיצער

הקדמה

יודעי התורה ומביני התעודה,
אשר פיהם רחש יחידות מורשה
ירושה היא לנו ומאבותינו מסורה,
אשר עצמם מסרו לפענח צפוניה
צפון וים לבין שבעים לשון גלוח,
וגם שם לא פסקה על כל תג לדקדק דקדוקיה
דק על דק עד אין נבדק,
ערכו לנו כפלים לתושיה
ותשועה עשה ה' לנו בזה אני בטוח,
לשלוח לנו ממרום ענקי רוח
רוח ואש מתלקחת צח בלא פית,
וכגחלי אש דבריהם וכל שיח
שיח סוד שרפי קודש ובהם תוקד אש של מעלה
והיצי אישם ואורם זרקו הלאה להאיר הגולה
אחד מיוחד היו היה
רבינו שלמה יצחקי מאור כל הגולה כולה
וקיימין דמרנן ורבנן ישבו על כל תיבה,
שבעה נקיים כאשה המטהרת מודה
והפכו ותירצו השלימו והתיישבו,
חסרו ויתרו וכתבו

הלא דבריהם כתובים,

בספרי מלכי רבנן אשר קבעו דבריהם בדפוסים

אבל אחת היא אשר נטשו ועזבו,

לתרגם הבלע"ז במדה נכונה "ובשפה ברורה",

וחס על זה להאשימם כי נשתנו לשוני העמים,

ואין בידם ספרים וכל שכן מילונים

וכל המאורות אשר נתלו ונקבעו לדורות,

להאיר הדרך ולנו ולהורות

המה חרשו וזרעו ודרשו ובארו אבל בבלע"ז

רק מילין יחידין הנוגעים לנו למעש

ויתר הבלע"ז כשלוש אלפי משל,

שרבינו שלמה שתל

כיתומים נשארים ולא מבוארים, אף שברום העריכום

ומספרים שבעל החידושי הרי"ם הורה לבטא הבלע"ז

אפילו אין מבינים בדעת

ובעל שארית ישראל (בדרוש לשבועות) הסביר לאנשי מעלה

כי תכלית הבירורים ויחודים לפרש בלשון שמבינים, להעלות ההרהורים

ובשמבינים בלע"ז שלומדים, הוא תיקון לטוהר מחשבות רעים

וזה כמאתים שנה קם חכם אחד, ורב משה לאנדו יקרא

נכר הגאון הנודע ביהודה, וגם בספר זקנו הוא נזכר

ראשון היה לאגר לאסוף וללקט,

להראות מקור הבלע"ז בלשון צרפתי שקר

ואם כי בהרבה מהשערותיו הוא אץ, זכה וזכות אבותיו מסייעו,

ובש"ס דפוס ווילנא נקבע תרגומו

ואחריו דרמשטטר חכם לעמים

כוונתו להועיל וליפות לשון הצרפתים

ומגמתו להראות מהבלע"ז שברש"י

מקור לשון הקדום הצרפתי

ותורת משה ורבינו שלמה השליך מאחוריו

ואל לשון העמים שם פניו

ושם רצונו ושם כל כבודו

על כן אין להזכיר שמו בתפארה

אחרי אשר תורותינו ביזה ובוזה

ובזמן קרוב לנו זה לא כביר

ערך רב ישראל גוקאוויצקי ספר

וקרא לו תרגום הלע"ז

על החומש ועל כל הש"ס

וסידר כל תיבות הלע"ז בסדר א"ב

ותירגמו בלה"ק צרפתי ואנגלית

ועמלתו ניכרת מתוך מעשיו, שהרבה כחות וזמן השקיע

ודא עקא כי שם כל יסודו בדרמשטטר על קנה רצון וקרוע

וטעותו של דרמשטטר היא בחשבו שהבלע"ז של רש"י כולו לשון

צרפתים

ואין זה כן, וראה נא הפתיחה, ושם אבאר בדברים ניכרים.

פתיחה

מפורסם בין יודעי ימות עולם שחלק גדול בהצלחת קיומה של מלכות רומי למאות שנה היתה קפדנותה להשריש לשונם היינו "לאטיני" בכל מקום כיבושם, ולטשטש הלשון של הנכבשים, ובאמצעי הלשון הלאטיני שלחו מתנחלים לארצות שכבשו (בפרט במדינות אירופה) המה החקלאים, והבנאים (של ערים ודרכים) ובעלי המסחר והם השרישו את לשון הלאטיני בעמי הארץ של תושבי אירופה שהיו אז שבטים פראים, משוטטים לצוד חיות עופות ודגים למחיתם, ומהערים שבנו יצא התרבות הרומי בכל מקום שליטתם, כי המה היו ערי ריכוז לכל האיזור דוגמת עיר רומי. המשפט שיצא היה בלשון לאטיני, המסחר, הניהול הממשלתי, הדיפלומטיה בין השבטים, הנציבים השונים ואנשי הצבא, הכל השתמשו בלשון הרומי. או נהיתה "לאטין" הלשון הנפוץ ביותר בכל הארצות, (דוגמת לשון אנגלי בימינו אלה שבכל הארצות יכולין להתקשר באמצעותה), ונתקיימה יפת אלקים ליפת ופי' רש"י במדרש רבה פ' ל"ו שלשונו של יפת רחב ונשמע משאר לשונות. [ואף שרש"י כתב סוף פ' וישלח שמגדיאל היא רומי, וא"כ רומי הוא מבני שם, זה קאי על השלטון, אבל איטליא היא מבני יפת כדאיתא במדרש רבה פ' ל"ז].

ואף אחרי שנת החמש מאות למספרם שנתפרדה מלכות רומי הלשון הלאטיני השריש ועשה פרי, ופרי פרי, עד שבשנת השמונה מאות למספרם שמלך שארלמאן (Chralemagne) או שארל הגדול (Charles Magnus) והיה הראשון לרכו שלטון אירופי מכמה מדינות מצרפת אשכנו ואיטלי' לאימפריה גדולה, והוא אשר שלח שני חכמים בחכמת הלשון הלאטיני (Peter of Pisa, Alcuin of York) להעמיד סופרים בכל הארצות שידעו "לאטין טוב" ולא "לאטין וואולגריס" (הלאטין המונות של הפשוטי עם), ולהעמיד מנזרים ללמד הלשון הלאטיני (Lingua Romano Rustica) לכתוב ולקדו. כי ידע להעריך כראוי לשון נפוץ לחזק את ההתקשרות בין המדינות השונות תחת שלטנו. ובימיו גם התפרצה אמונת הנוצרים, וידוע שתפילתם כתיבתם וקריאתם ג"כ בלשון

לאטין. ורק כשתי מאות שנה מאותו העת לזמן רש"י שנולד בעיר טרויש (Troyes) בשנת ד"א ת"ת עיר מרכזית רומית קדומה במדינת גליא לוגדונאניש"ש (Gallia Lugdunenses) וקורין לה היום לוקסאנבורג (Luxenburg), ובהיותה עיר הריכוז במסחר היו נבלעים שם הרבה לשונות. ובפרט שאירופא היתה אז במצב השתנות וזרמי אנשים גלו ממקום למקום, והלשונות של העמים קבלו מהדדי במקצת, כמהות הלשון בכל העתים.

ומעודי תמהתי על הטעות הנפוץ בין הלומדים שהבלע"ז שברש"י הוא לשון צרפת לחוד, ומסתבר שיהיה לשון לאטיני כדלעיל, ובפרט שהרבה לשונות בלע"ז שברש"י אין נראה להם יחס משותף עם צרפתית. וביותר שרש"י פי' בבראשית רבה פ' ל"ו יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם שאותו לשון של יפת שרחב ונשמע משאר לשונות הוא ישכון באהלי שם, והלאטיני בוודאי יותר רחב ונשמע מלשון צרפת שהיה בימי רש"י.

כללים

ונתתי אל לבי לתור את הדבר ובעזרת האל עלתה לי, ומצאתי מהלך ליישב כל הדברים שהיו חתומים ונסתרים ולבררן, ולהקל אכתוב איזה כללים והמה אחד עשר.

א כל מקום שרבינו מביא המלה ולאחריו בלע"ז [כזה: מלה בלע"ז], אזי היא לאטיני (קידושין כ"א ע"ב).

ב כל מקום שרבינו מביא המלה ולאחריו לא כלום [כזה: מלה], אזי היא צרפתית און לשון אחר שהיה נפוץ ומובן לכל במדינתו (גיטין ס"ח ע"ב) (גיטין ס"ז ע"ב).

ג כל מקום שרבינו מביא לפני המלה שקורין ולאחריו בלע"ז [כזה: שקורין מלה בלע"ז], אזי היא לאטיני המונית ולא לאטיני קלאסיקי (Latini Vulgaris) (ב"מ פ' ע"א).

ד כל מקום שרבינו מקדים בלע"ז לפני המלה [כזה: בלע"ז מלה] אזי אין רבינו מתרגם מילולי אלא מתרגם את המושג או הרעיון בלשון

זכרונות

ועתותי אין אתי עמי כלומר אלי, כי הזמן בוגד בי, ועטי אתי עמי באשמורת הבוקר ואז משמרתי ואתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני זה כמה שנים, והיה לי הלילה משמר והיום מלאכה. ואקבץ יד על יד בלומדי שיעורי בבוקר בבוקר את הבלע"ז הבא לפני ואתרגם אותו ושמתינו בטנא.

והנה נשאתי את עיני וראיתי העלים העולים כי משוקדים וברוכים המה ואמרתי אסדר אותם אולי ימצאון חן בעיני רואיהם,

ומזל גורם ונולדתי בין החומות (בין שתי עולמות, עולם שעבר ועולם חדש) בימי מלחמת העולם השניה בימי הזעם וצרה משלחת מלאכי רעים וחטאים מאוד מנאצי ה' הנאצים הארורים ימ"ש, ואין לי אח ואחות וצחצחות לשון, לתאר את שכרי ושבר משפחתי המפוארה. זקיני רבי אברהם יהודה אורשיצער ז"ל ראב"ד בק"ק טארנא, ובהספדו אמרו עליו ששפט את ישראל ששים שנה, והיו לו קשרי ידידות מאוד עם המהרש"ם מברעזשאן ז"ל. וזקיני ר' בנימין בייניש ניימארק, איש אמיד שהיה בחבורת בני עליה (הייסע חסידים) של הדברי חיים מסאנץ ז"ל ונשא "קאלפיק" בימות החול. ואבי עלה על מוקדה, וכן זקיני ר' אלימלך ב"ר אברהם יודא וזקיני שרה. וכן דודי חיים, טשארנא (שעהנבערג), חנה (רעסלער), הבת' רבקה, שלום מרדכי, והב' יוסף ארשיצער, וזה האחרון היה מה"יושבים בבעל"ז והיה ארוך לרבו ולא עזבו אפילו בימי הזעם, ונשרף עקדה"ש בביהמ"ד הגדול בפשעמישל, יחד עם ר' משה'לע (בנו של הרבי מבעל"ז) ועשרה אנשים מבני חברותו כשהנאצים הציתו האש וסגרו הדלתות.

ואמי גידלני והלבשני בגדי ישי, וזקיני ר' שמחה ב"ר שלמה גרינפעלד מחסידי דויקוב גידלני לתורה.

וה' נתן לי לשון לימודים בילדותי בנודי ממדינה למדינה בגלותי לסיביר ובחזרה ממדינה למדינה ועם ועם ככתבם וכלשונם כמעט רוב מדינות אירופה, ושמעתי הרבה לשונות ונקלט באזני רגש וחוש מיוחד לשמוע לשון. ולשון אידיש היה שגור בפי, וכן לשון אנגלית שניתוסף

לאטיני (קידושין ע"ב ע"א).

ה כל מקום שרבינו מקדים שקורין לפני המלה ולאחריו אין תיבת בלע"ז [כזה: שקורין מלה] או כוונתו רק לתרגם המלה בלשון הרחב (בין בלשון צרפת בין בלשון אחר) המדובר. (ב"ק י"ז ע"ב).

ו כל מקום שרבינו מזכיר לשון ארמי, הוא לשון לבן הארמי מארם נהרים והוא לשון תרגום אונקלוס (חולין קי"א ע"ב).

ז פעמים שרבינו מזכיר בלע"ז והוא נמצא רק בלשון איטלקי שבימינו שקרובה ביותר ללשון לאטיני (ב"ק צ"ח ע"א).

ח פעמים שרבינו מרכיב שתי לשונות להיותם תיבה אחת אף שאין תיבה זאת נמצא במילונים, ועיטרתי אותה תיבה בקרסים כזה ^א לסמן שזאת מלה מורכבת. והראיתי מקור להמלה המורכבת (ב"ק קי"ט ע"ב).

ט פעמים לשון בלע"ז מדוקדק יותר במקום אחר, אזי תיקנתי הלשון וסימנתי במראה מקום, או ברש"י שבריי"ף או ברש"י שבעין יעקב (ב"ק צ"ג ע"ב).

י פעמים שאות נמצאת באותה תיבה שלא במקומה ותיקנתי אם הטעות ניכר לעינים. וכן הוספתי או גרעתי אות או שתיים לתיקון הלשון שיהא דומה לביטוי שבספרי העמים. לא מחקתי את הנרפס אלא הבאתיו ואת התיקון בצידה אשים.

יא פעמים שהבלע"ז באה כהוספה ובאה לפרש יותר ואינה באה בתרגום על מלה שבגמרא (קידושין ל' ע"ב).

והכלל העולה על כולם כי כל תיבה שתירגמתי חזרתי לאחורי ושבצתי אותה בפשט הגמרא ובדברי רבינו האיך עולים, ופעמים שישבתי שבעה נקיים בכפלים על תיבה להוציא לאור נוגה שיהיו דברי רבינו עולם בטוב טעם ודעת.

ואלו הם הסימנים:

לאטיני (L) Latin	לאטיני המונית (LL) Low Latin
צרפתית (F) French	צרפתית קדומה (OF) Old French
אנגלי (E) English	אנגלי קדומה (OE) Old English
איטלי (I) Italian	גרמני (G) German
אנגל-סקסון (SA) Anglo-Saxon	

כמובן קשה מאוד להפריד את הלאטיני מהלאטיני המונית, ואם הבלשנים של זמננו נותנים גבול להפרד, אין הכרח בזמן רש"י היו משתמשים גם כן באותו הגבול להפרד לאטיני הקלסיקי מלאטיני המונית, על כן לא דקדקתי הרבה בפנים להיות מתאים עם המילונים של זמננו בפרט זה, וכשרבינו כותב שקורין בלע"ז (כלל ג') אזי סימנתי (LL) לאטיני המונית אף אם המילונים אין רושמן אותה המלה בכך.

רובא דרובא השתמשתי רק בש"ס דפוס ווילנא וכן בעין יעקב מאותו הדפוס. נסיתי לכתחילה להחפש ולבדוק בדפוסים ישנים בשנות ר' וש' כמו שאנצינא, סאלוניקי, קראקא, ואמשטרדאם ולא הרגשתי תועלת מרובה, ועבודה רבה יש כאן והריוח מועט, ומצאתי שדפוס ווילנא הוא מיטב דמיטב מכל הדפוסים הקודמים א"כ מה לי לחפש. עם כל זה יש הרבה שיבושים ובפרט בה"בלע"ז כמובן, מפני אי השתמשות ואי ההכרה בהם, ועם הכרת שורש הלשון העמים שרש"י קאי עלה בקל לתקן הבלע"ז שיהיה נשמר אותה הבטוי.

ואלו הם המילונים לשון העמים שנשתמשתי בהם:

- 1) Webster's New World Dictionary, World Publishing 1959
- 2) The Living Webster Encyclopedic Dictionary, Delair 1980
- 3) The American Heritage Dictionary, American Heritage 1969
- 4) The Concise Oxford French Dictionary, Clarendon 1980
- 5) Harraps Standard French And English Dictionary Scribners & Son 1970
- 6) The Century Dictionary & Cyclopedea, Century Co. 1906
- 7) Cassells Latin Dictionary, Macmillan 1959
- 8) Oxford Latin Dictionary, Clarendon 1976
- 9) Cambridge Dizionario Signorelli, Signorelli Milano 1985

ולמרות העבודה הקשה וההשתדלות להפענוח נשארו מילים

לי. והיא רבת תוארים ושמות נרדפים ועשירת לשון, והיא שגורה בפי כל ומתקיים יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם, ואמרתי תהא פרוכת לפרוכת לאוהל העדות עדות היא לישראל שהתורה לא תשתכח מישראל, ואתרגם את הבלע"ז בשפת אידיש ובלשון אנגלית המדוברת.

הודאות

ועלי להזכיר לטוב את הרב הגאון ירא שמים מרבים ר' אליעזר פארטנוי זצ"ל מנהל דשיבת רבנו חיים ברלין בבראנווויל אשר מאוד קירבני בהיותי עוד צעיר בבואי לארצות הברית, וערך לפני את שולחנו בכל ערב במשך שנה, וזכרתי ימים מקדם בשנופת תטופנה שפתותיו בדברי מוסר והדרכה.

ואח"כ במתיבתא ר' חיים ברלין שהיתה תחת רגלו של אדם גדול בענקים מרן בעל פחד יצחק זצ"ל, ומכותלי בית מדרשו שאבתי מים חיים מים צחים שעמדוני על רגלי וכל אשר שאלתיו לא מנע ממני, וכשנתן לי "היתר הוראה" הוסיף בזה"ל: "אבער נאר וואס עס שטייט". ואותם הדברים נתתי אל לבי והתפתחו והיו לי לעינים, ודקדקתי בלשון הגמרא ורש"י "רק מה שכתוב", והנה נתגלו לי דברים מחודשים, וכשהגעתי לתרגום הבלע"ז שברש"י נסתמו דרכי, ואמרתי בלבי לואי יהיה בידי לפענח אותם הדברים שרש"י גילה בלשון העמים בדקדוק גדול בבחינת "אלה הדברים" לא פחות ולא יותר, וזה אשר הביאני עד הלום לתרגם את לשון העמים שברש"י לשפת אידיש ובלשון אנגלית המדוברת.

מעשה החיבור

חיברתי את הליקוט על דפי הגמרא כדי שיהיה נוח ומועיל להלומד לראות התרגום שברש"י ולפרשו על אתר. הבאתי את התיבה שהבלע"ז קאי, ומתחתיו כתבתי את הבלע"ז באותיות מרובעות ויתרגמתי לאידיש המדוברת, וכן עיטתי בהגהות בלה"ק לדברים הצריכים בירור, ומנגד לשמאל הבאתי את לשון העמים בכתבם, ואת שם הלשון סימנתי והקפתיו בחצי עגול.

שפה מסכת קידושין ברורה

לאל אשר בחר בנו מכל עם ולשון
אתרגם מסכת קידושין

ט' ע"א **חומרי**
בוטינ"ש
BOUTONS (F)
DISC SHAPE BEADS, BUTTONS
פלאכע קנעפ

ט' ע"א **פתכיתא**
פוריל"ש
PERLES (F)
(STRING OF) BEADS, SMALL ROUND
קוילעכניגע פערל
OBJECT PIERCED FOR STRINGING

י"ג ע"א **וורשכי**
בונדיל"ש
BUNDLES (E)
BUNDLE, A NUMBER OF THINGS
צוזאמען געבינדענע זאכן
TIED & HELD TOGETHER

י"ד ע"ב **עקב**
שולא בלע"ז*
SOLEA (L)
SOLE
פארעשווע, זויל (פון שיך)

* כוזת רבינו דלא כתוס' ר"י הוקן לפנינו שתירגם עקב טאל"ן (קנאפעל) (HEEL).

בודדים שאין יכולתי לבררן באופן השבעת רצון לי והשארתי חלק בלי
פענוח, ואם יש את גפשך לבררן הרי תודתי וברכתי למפרע.

וקראתי הליקוט שפה ברורה ע"ש הפסוק או אהפוך אל העמים
שפה ברורה אשר שמי אפרים פישל בן חוה רייזעל גרמז.

ואסיים בתפלת יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי
וגואלי, ובתפילת רבי נחוניא בן הקנה שלא יארע דבר תקלה על ידי,
והודאה על חלקי לפני ה' אלקי ששם חלקי מיושבי בית המדרש, וכן
זרעי תורתן אומנתן וזווגים בתורת ה' ה"ה חתני כבני הרב אברהם
ראזענבערג שליט"א, שהוא מלא וגדוש מכל מילי דמיטב הן הלכה הן
הגדה, בביהמ"ד גבוה דלעיקוואוד זה כמה שנים. ועזרתו באמת בתי
מנשים באהל תבורך יהודית תחי', והילדים חיים יוסף נ"י, חוה רייזעל
תחי', יעקב נ"י, ונפתלי דב נ"י. וכן בני יקירי המופלג ר' בנימין בייניש
שליט"א, בור סיד שאינו מאבד טיפה ושקדן נפלא בביהמ"ד גבוה
בלעיקוואוד, והוא קובע ברכה לעצמו שעבר על כל הספר בודקוק רב
והערני בהערות נכונות וישרות. ועזרתו באמת כלתי חי' לאה תחי',
מנשים באהל תבורך, ובתם הילדה אסתר יוטא תחי'. וכן ברכתי לבני
הנעלה וחביבי החתן יכהן פאר צבי אלימלך שליט"א וכלתו כמותו
רות תחי', וברכתי שהזיווג יהיה עולה יפה ויכנסו לחופה בשעט"מ
ויזכו לבנות בית גדול בישראל. וכן ברכתי לבתי הבתולה רבקה טובא
שתחי' ושתפרח. ועזרתי במאוד מאוד זוגתי האשה החשובה שרה חי',
שתחי' נכדת הגאון בעל נודע ביהודה ובעל דרך אמונה ו"ל.

ואני תפלה שנראה נחת מכל יוצאי חלצינו. וזכות רבינו שלמה
יצחקי וזכות תורתו שעמלתי יעמוד לי שלא תמוש התורה מפי ומפי
זרעי וזרע זרעי עד עולם אכ"ר.

ברורה

מסכת קידושין

שפה

כ"ב ע"א תמותות

AMORTIZE (OE)

אמורטיו"ש*

EXTINGUISH, BEING SMOTHERED

ערשטיקטע, פערטושענדע

* כהיום משתמשים במלה הזאת רק בבחינת כספית כשמטליקין חוב.

כ"ב ע"ב גרדו

GRADUS (L)

גראט"ר בלע"ז

BRAID, PLAITED

געפלאכטען די האר,

דעם צאפ

כ"ה ע"א חלום

SOLIDARE (L)

שולדו"ר בלע"ז

TO MAKE FIRM, SOLID, ONE UNIT

שטייף, גאנץ ווי איין זאך

כ"ז ע"א אפסר

CAPISTRUM (L)

קבישט"ר

HALTER, REIN, BRIDLE

לייצעס (פון פערד)

מויל צוים

כ"ז ע"ב סדנא

TRONC (OF)

טרינק צ"ל *טרונק

STEM OF TREE, BLOCK

א שטאם, א שטיק

* כ"ה במס' תענית כ"ה ע"ב

ברורה

מסכת קידושין

שפה

ט"ז ע"ב שומא

VERRUE (L)

ורואה בלע"ז

WART

ווארצע, באראדאוקע

כ"א ע"ב סול

BROCCA (L)

ברוקא בלע"ז

SPIKE, A LONG HEAVY NAIL

טשוואק, שפיציקע איין

כ"א ע"ב מקדח

טרייד"א

TARIERE (F)

צ"ל טרייד"א

DRILL, AUGER

א באהרער

כ"א ע"ב מכתב

GRIFFE (F)

גרייפא

CLAW, SHARP CURVED NAIL

א גריפעל, א קריצער

(FOR ENGRAVING)

כ"א ע"ב איסקונדרי

מרייל"ש

לא מצאתי מלה מרייל"ש בלשונות העמים.
והר"ן נדרים כ"ה ע"א כתב לפרש איסקונדרי חתיכות עץ קטנות
שמשחקין בהם.

ברורה

מסכת קידושין

שפה

ל"ה ע"ב מלקט

PLANA (F)

פליונ"א*

A PLANE, A TROWEL TYPE TOOL
FOR SMOOTHING AND
DEVELOPING BRIGHTNESS

* כעת צ"ע אמאי שינה רבינו כאן תרגומו של מלקט דלא כמו שתירגם ביבמות מ"ג ע"א שהוא מלקחים.

ל"ה ע"ב רהיטני

PLANA (F)

פליונ"א

A PLANE, A CARPENTERS TOOL FOR
LEVELING AND SHAVING WOOD

א הובעל, א כלי וואס
גלייכט אויס

ל"ה ע"ב גרידה

EGRATIONER (F)

אשגרינ"ר*

SCRATCH, MARK, TO CUT THE
SURFACE WITH A SHARP OBJECT

אריין קראצען

* וביבמות ע"ו ע"א ושם מביא רבינו אותה המלה ולאחריו "בלע"ז והוא ענין אחר ושם פירשתי.

מ' ע"ב מדרגה

ECHELLE (F)

אשולוי"א

LEVEL, GRADUATION,
CLASSIFICATION

גראד, שטופע, שטאנד,
קלאסע

ברורה

מסכת קידושין

שפה

ל' ע"ב נומי

בירפיליו"ש בלע"ז*

PUTREFACIO (L)

(צ"ל בוטרופציו"ש)

TO HAVE A ROTTEN, OR DECAYED
SMELL

פארפוילט, פארדארבען

* וכאן הבלע"ז בא לחוסיף ולפרש יותר ולא רק לתרגם נומי, אלא לפרש שהצמחין הבאישו ויש להם ריח של רקבון.

ל"א ע"א סירקון

שקורין צינדר"ר*

SENDAL (OF)

צ"ל צינדר"ל

(CLOTHING) MADE FROM LIGHT SILK
FABRIC

פון א לייכטען וידענעם
שטאף

* וכאן מתרגום רבינו על סירקין מה שקורין צינדר"ל שהוא של משי, ובכתובות פ"ה ע"ב מתרגם על מטכסא צינדר"ל בלע"ז והוא של צמר גפן וזה שונה מזה, וראיתי שמתרגמים כאן ובכתובות של משי וזה טעות דא"כ שני השמות סירקון ומטכסא הוא אותו הדבר.

ל"ג ע"א גיסי

בלע"ז פריביו"ן*

PRIVUS (L)

[BELONGING TO ONESELF]

[צווישען ויך], דורך

THROUGH DEVOTION, LOYALTY
AND AFFECTION

געטריישאפט און ליבשאפט

* רבינו הקדים בלע"ז שצריך לתרגם המושג של המלה וזהו ענין של יחסי ידידות קיצונית ובמנוע של חור.

ברורה

מסכת קידושין

שפה

נ' ע"א דלוסקמא

טסקא

זאת המילה אינה בלע"ז אלא לשון גמרא כדאמרין (מגילה ז' ע"ב) מלא טסקא, וכן (ב"מ ע"ג ע"ב) לטסקא משעבדא ו"המתרגם" שכתב שזה לשון בלע"ז טעה.

ע"א ע"א מבליעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים

TROPE (F) (E)

TROPE, INTERPOLATED WORDS
INTO CHANTING OR SUNG
LITURGIES

שקורין טרו"ף

צושטעלן ווערטער צו א
געזונגענעם ניגון

ע"ב ע"א ערבה

OSIER (E) (F)

OSIER, WATER WILLOW WHOSE
WOOD IS SOFT AND USED FOR
BASKETS

שקורין אושר"א

א מין ערבה בוים וואָס
האָט ווייכע האַלץ צו
מאַכען קיישלעך

ע"ב ע"א פירא

VIVERE (L)

VIVARIUM, ANIMATED AND
TEEMING WITH FISH

בלע"ז ביב"ר

באלעבט (מיט פיש)

כוונת רבינו שכתב בלע"ז לפני המלה להדגיש שפירא אין זה רק ביב"ר כבמשנה (ביצה כ"ג ע"ב) אין צדין צגים מן הביב"רים ביו"ט היינו בריכה שמכניסין ומחזיקין דגים אלא בריכה שמגדלין שם דגים ושם הם פרים ורבים. על כן אין לתרגם הלאטיני מילולי היינו לחיות אלא ביחס לחיים תוספים ונמרצים, ולכוונת המילה. ובמס' ביצה (כ"ג ע"ב) תירגם על ביב"רים "וויב"יר" וכאן תירגם בלע"ז ביב"ר (VIVIER) להדגיש

ברורה

מסכת קידושין

שפה

מ"ד ע"א כרוכיא

גרוא"ה בלע"ז

GRUS (L)

CRANE, SIMILAR TO STORKS AND
HERONS

פויגל ענליך צו שטארך

מ"ד ע"א טגני

פריזרא בלע"ז

FRIGERE (L)

FRIED (WITH OIL OR FAT)

געבראטען (אין פעט)

מ"ו ע"ב אבטיח

בזיקל"ש

PASTEQUES (F)

WATER MELLON

צ"ל בזטיק"ש

וואסער מעלאון

מ"ז ע"א אלון

אגלנ"ט בלע"ז

A GLANS (F)

ACORN, CHESTNUT

צ"ל אגלנ"ס

חזירשע ניס

מ"ז ע"א אלון

איובל"ן בל' אשכנז

EICHELN (G)

ACORN

חזירשע ניס

שפה מסכת קידושין ברורה

פ"א ע"א סקבא

דדרישור"א בלע"ז

צ"ל * דורויש"ר**

שמערצהאפטע ווייטאג פון

א טרוקענע וואונד

DURO[^]ACER (L)

DRY[^]SORE

SCABBY & SORE

* כן הוא בב"מ כ"ז ע"ב.

** והעיר לי חכם מופלג אחד דלפי כלל ד' בהפתיחה היה רבינו צריך להקדים הבלע"ז לפני המלה ולתרגם לפי המושג ולא לאחר המלה. והמדייק ברברי רבינו יראה שלכך חזר וכתב "סקבא דורויש"ר בלע"ז" שאינו מתרגם הדיבור בגמרא אלא המלה סקבא.

פ"א ע"א כיבי

ולנ"ץ

א אפענע וואונד

VULNUS (L)

AN OPEN WOUND

פ"א ע"ב אכמר

שוטיר בלע"ז

צ"ל טושו"ר*

הוסען, הוסטען

TUSSIRE (L)

COUGH

*כ"ה הגירסא בעין יעקב

שפה מסכת קידושין ברורה

הזילוק בין בריכה שמחזיקין בו דגים לבריכה שמגדלין בו דגים. ומה שכתב רבינו בביצה כ"ג ע"ב "זיולדות ומגדלות שם" ומשמע שאף במס' ביצה מיירי בבריכה שמגדלין. המדקדק ברברי רבינו שם יראה שזה קאי רק על ביבר של חיות אבל ביבר של דגים הוא רק להחזיק, אבל "פירא" הוא בריכה לגדל.

ע"ג ע"ב זרדתא

שלריר בלע"ז

צ"ל שיל"ר

א מין ערבות בים

SILER (L)

BROOK WILLOW

פ' ע"ב נקורים

ביקרור"ש בלע"ז

צ"ל * ביקדיר"ש**

לעכער זענען אין דער

פארם פון א שנאבעל

BECCA[^]DURE(S) (L)

BEAK[^]FORMATIONS

* (כ"ה במס' ע"ז צ ע"א).

** עין כלל ח' בהפתיחה ושם יבואר.

פ"א ע"א אמסרה

קבשטר"א

לייצעס

COPISTRUM (II)

HALTER, REIN, BRIDLE

שפה ברורה מסכת בבא קמא

לאל המחיה מעומק לרומא
אתרגם מסכת בבא קמא

ט' ע"ב צבתא

שקורין טניולא"ש

צ"ל טניורא"ש*

דאס אנהאלטען

* ראה דף נ"ט ע"ב

TENIR(ES) (F)

THE GRIPS, HOLDING

ט' ע"ב צוותא

שולא"ש

דאס באפרייאונג (פון

איינזאמקייט)

ו"א ע"ב אוכף

שול"א בלע"ז

א זאטעל

SOULAGE (F)

THE RELIEF OF LONELINESS, SOLACE

SELLE (F)

SADDLE, SEAT, STOOL

ו"ז ע"ב נובר

ובלע"ז פוריו"ר

לעכערען

FORERE (L)

TO BORE, MAKE A HOLE

כוונת רבינו במה שכתב הבלע"ז קודם המילה עהלאטיני מתייחס בעשיית נקב וחצה
מה שאנו קורין דורך לעכערען (BORE THROUGH) על כן תירגם את המילה בכוונת
עשיית נקב גרידא ולא מילולי.

שפה ברורה מסכת קידושין

פ"ב ע"א סריקים

פלוקיירד"א

צ"ל פו"ל קיירד"א*

פוצען קליידער מיט אן

אייזערנע קעמעל

FULER^CARDE (F)

CLEAN^METAL COMB

TO FULL WITH A CARD, TO CLEAN OR

THICKEN CLOTH WITH HOT STEAM AND

METAL COMB OR WIRE BRUSH

* כ"ה הגירסא במס' שבת י"א ע"ב.

כוונת רבינו לפרש שאין עוסקין בסריקה פשוטה אלא סריקה הצריכה בעלי אומנות

פ"ב ע"ב מחטא תלמיותא

ברושדיי"ר

צ"ל ברושויו"ר

ארייננייען א געהויבטען

מוסטער אין שטאף

BROCHEUR (F)

BROCADE, TO STITCH A RAISED

DESIGN INTO CLOTH

סליק בעזרת צורי וישועתי

שפה מסכת בבא קמא ברורה

כ"ז ע"ב מרא

FAUCHEUR (F)
A MOWER, REAPER

פושוי"ר
א גראז אבשניידער,
א שניטער

מ"ז ע"ב התריז

AN[^]FINDERE (L)
AGAINST[^]SPLIT
TO SPLIT AWAY
TO CLEAVE AWAY

אנפורדא בלע"ז*
צו שפאלטען, אנטקעגן,
אבשפאלטען, אוועקשפאלטען

* והכוונה כאן היא שהמאכל נתחרז מהבהמה (ולא קאי פינור"א על הבהמה אלא על המאכל).

נ"ה ע"א טווס

PAVO (L)
PEACOCK (BIRD WITH RAINBOW
COLORED PLUMAGE)

פואו"ן בלע"ז
א פאווע (זכר) א מין פויגעל
מיט קאלירטע פעדערן

נ"ה ע"א פסיוני

PERDIZ (OF)
PARTRIDGE CHICKEN LIKE GAME
BIRD WITH PLUMAGE

שקורין פירדי"ץ
רעבהון, א ווילדע הון, פעלד
הון, מיט קאלירטע פעדערן

נ"ה ע"א קועיה

BECCUS (L)
HOOKED BEAK, BILL

בי"ק בלע"ז
א שנאבעל

דאס לעיל יז ע"ב ושם פירשתי

שפה מסכת בבא קמא ברורה

י"ז ע"ב חרטום

BEC (F)
BEAK

שקורין בי"ק*
שנאבעל

* כתב שקורין שהמילה מתייחסת בעיקר לציפורים שחרטומיהן כפופים או עוף טורף, אבל בלשון המונית קורין בי"ק אף לתרנגולים.

י"ז ע"ב זוג

EIS[^]COLLET (F)
TO[^]COLLAR
(BELL ATTACHED)
TO COLLAR, PENDANT

אישקליט"א*
(דער גלאק איז) אויף א
האלדז באַנד

* כוונת רבינו שהזוג אינה צריכה להיות במגע עם הצואר ממש אלא אף אם מחוברת בקולר. והמתרגם (CLOCHETTE) "זוג" בצרפתית, צריך להוסיף ולהפך אותיות יותר מדאי, וצריך להיות אישקלוקא"ט ועל כן מה שתירגמתי הוא מחוור יותר, ומרכיב שתי מילים להיות אחת (כלל ח'). ועוד צריך שתדע שכאן אין התרגום מילולי של זוג, אלא באה לפרש יותר (כלל יא) שהזוג הוא מחובר בקולר ותלוי על הצואר.

י"ח ע"ב נתגלגלה

VOLTE (F)

TO VOLT, ROLL, TURN

בולט"ר*
קייקלען, ראָללען

* כתב שקורין שהמילה מתייחסת בעיקר לדבר הטובב על ציר, אבל בלשון המונית קורין אף בולט"ר לבהמה שמתגלגלת על פירות.

שפה מסכת בבא קמא ברורה

ס"ב ע"ב גץ

שטנציו"ל
א פונק
ETINCELLE (F)
A SPARK

ס"ו ע"ב שקצען

דרומי"ר בלע"ז
אפזונדערן, טרענען
DIRIMERE (L)
TO SUNDER, SEPERATE

ס"ט ע"א בקוזות

מוט"ש
גרעבע שטיק ערד
MOTTES (F)
LUMPS, CLOUDS

ס"ט ע"א חרסית, כתותי רעפים

טיבל"ש בלע"ז
שיעפער-שטיין פון וועלכען
עס ווערט געמאכט שרייב
טאוולען
TABULA (L)
SLATE BOARD, A FINE GRAINED
ROCK THAT CLEAVES NATURALLY :
INTO THIN SMOOTH LAYERS USED
FOR WRITING TABLETS OR TILES

פ' ע"א גונח

פלידר"א

צ"ל פלינדרא*
באקלאגען, ווי קלאג
PLAINDRE (F)
TO LAMENT, TO MOAN

* כן הוא במסכת כתובות ס' ע"א

שפה מסכת בבא קמא ברורה

נ"ט ע"ב צבת

טנליו"ש
צווענגלעך
TENAILLES (F)
TONGS, PINCERS

ס' ע"א רחת

שקורין פליו"א
צ"ל פניו"א
א ווייער
VANNEU (F)
A WINNOWING IMPLEMENT

ס"א ע"ב באגנות

קוניו"ש בלע"ז*
א רונדע געשייד ברייט
אונטען אין שמאלער
אויבען צו
CONUS (L)
CONE SHAPED VESSEL (THE TERM
MOST PROBABLY
REFERS TO THE GEOLOGICAL TERM
"KETTLE HOLE" OR A DEEP
HOLLOW WITH NO OUTLET IN THE
SHAPE OF A CONE.

* הבלע"ז מתרגם את המילה באגנות בלבד שזהו כלי בתואר חרוטי. וכן כתב רבינו במס' טוכה מ"ה ע"א על מצות ערבה שהיו מלקטין מערב שבת ומניחין אותן בגיגיות קוני"ש. ואולי זהו תואר המזרק שנוכר בפ' גשא. ונח להבין הלשון מזרק שבתואר זה צריכין לזרוק את הדם בכח להוציאו מראשו הקצר.

והנה יש גם גירסא להבלע"ז הזה קוני"ש ובלאטיני (CONCAE) וזה כלי בתואר קוני כלי (A VESSEL IN THE SHAPE OF A SHELL). ויש מקום לדמות ששתי הגירסאות שוות לתאר אותו הכלי. ובני המופלג ר' בנימין נרו יאיר העיר ממתניתין מסכת פסחים (ס"ד ע"א) שהבויכין היו גם כן כעין תואר חרוטי היינו קוני"ש בלע"ז אלא שתשמישן היה הפוך. והצד הקצר היה מלמטה והרחב מלמעלה.

שפה מסכת בבא קמא ברורה

שפה מסכת בבא קמא ברורה

פ' ע"ב חיכוך

פרוטיו"ר בלע"ז

PRURIO (L)

א קרענק וואס קיצעלט מיט שטארקען חשק צו קראצען זיך
SKIN DISEASE HAVING INTENSE ITCHING

פ"א ע"א תלתן

פנגרי"א

FENUGREC (F)

א מין ארבעס וואס גיט א געשמאק
FENUGREEK, A HERB OF THE PEAS FAMILY THAT CONTAIN FLAVORFUL SEEDS.

פ"א ע"א קלע

וקורין לו במקומנו גז"ר

GARER (F)

צ"ל גרר צו היטען
TO WATCH

שם

ובארץ אשכנז קורין לו ווב"א
WACHE (G)
צו היטען
TO WATCH

פ"א ע"א זירין

*טודילי"ש בלע"ז

TUTELAE (L)

דער באשיצער (פון זאמען)
THE PROTECTOR, GUARD (OF THE SEED)
כוונת רבינו ש"זירין שאנו עוסקין אינו חלק מיוחד מהפרי, אלא חלק מהצמיחה שנעשית שומר להזרע.

פ"א ע"ב ארץ הרים וגבעות

שקורין כנפייג"ה

CAMPAGNE (F)

לאנדשאפט
COUNTRYSIDE

פ"ב ע"ב גזוזטראות

אולדליו"ר בלע"ז

ALTERE (L)

צ"ל אלדווי"ר בלע"ז
א אויפגעהויבענע דורכגאנג
LOFTY, UPHIGH, ELEVATED WALKWAY

פ"ג ע"א לספר

מרקא

MERKE (OE)

גרעניץ
BORDER, BOUNDARY

פ"ג ע"א ניבי

נייבי"ש

GENCIVE (F)

צ"ל זינשיב"י
קינבאקען (דער ביין ווי ציינער זיצען)
JAW

שפה מסכת בבא קמא ברורה

פ"ה ע"ב צמחה

דשטוריר"ט בלע"ז

DESISTERE (L)

צ"ל דשוישטוריר

STOP (FUNCTIONING) PARALYZED בלייבען שטיין, פאראליזירט

צ"ב ע"א לשפא

אשלווייה שרינא בלע"ז

ES^LOCUS^TENERE (L)

צ"ל אשלווי"ש טנר"א

TO BE^PLACE^HELD

ס'זאל זיך האלטן (אין)

TO BE HELD IN IT'S PLACE

זיין פלאץ)

צ"ב ע"ב זרזיר

אשטורוני"ל

STERNILE (OE)

STARLING (HAVING BLACK

דער שטאר

IRREDESCENT PLUMAGE)

(שווארצער פויגעל)

צ"ב ע"ב קלא

מוטא בלע"ז

MASSA (L)

צ"ל מושא בלע"ז*

A LUMP, MASS, MATTER

א גראב שטיק, א שטיק חומר וואס

האט נישט א צורה, א בוי שטיק

רבינו כתב כאן בלע"ז ולעיל (ס"ט ע"ב) לא כתב בלע"ז ששם הוא של אדמה דווקא

וכאן הוא דבר גש אטום ולא דווקא של אדמה.

שפה מסכת בבא קמא ברורה

פ"ה ע"ב צמחין

מולנ"ט

MALANDRE (F) (E)

בלאטערן

BUSTERS

פ"ה ע"א אהלה

אהלמ"י בלע"ז

ALOE (L)

צ"ל אהלוי" בלע"ז*

ALOES WOOD (THE FRAGRANT

אלוי בוים (די האלץ

WOOD OF THE TREE AGALLOCA)

האט א גוטען גערוך)

* גירסין במס' נדה (ס"ב ע"א) דיש תרי גווי אהלי, ובמס' בשבת (ק"י ע"ב) נזכר אהלה תלאנא, ופי' רש"י אדום, וזה מתאים מה שאנו קורין RED SANDALWOOD (וכן מביא בס' ערך חיים בשם הר"ק שבלע"ז קורין אותו שניל"ש). וחשבתי שאולי אהלה השני הוא מה שקורין לבן WHITE SANDALWOOD, אבל מפני שמביא רבינו כאן הבלע"ז אהלי, נראה שאהלי השני הוא מה שקורין ALOES WOOD. וצריך שתדע שאלוהס המוזכר כאן אין זאת אלא עץ הוא שריחו נרף, כתרגום על מר ואהלות (שה"ש ד, י"ד) מירא דכיא ואקסיל אלואות, ואקסיל כלשון ארמית הוא עץ.

פ"ה ע"א קלבא

רשונ"א

RESINE (F)

RESIN (SOLIDS OR FLUID)

הארץ, רעזין

SUBSTANCES OBTAINED THROUGH

THE EXUDATION OF PLANTS)

שפה מסכת בבא קמא ברורה

צ"ו ע"א גובי

TRUNCUS (L)

TO MUTILATE

בלע"ז טרינקיוש*

צו קאליעטשען.

קאליע מאכען

* דהיינו קציצה של הדקל היתה בדרך השחתה אבל הדקל נשאר בשלמות. ורבנו כתב הבלע"ז לפני המילה שצריך להדגיש כוונת הענין ולא לתרגם מילולי. כי הלאטיני יש לו גם משמעות "לקצץ" ויש לו משמעות "להקטין" ויש לו גם משמעות של "קילוף" וגם "קריע לרצועות" על כן רמז כאן שצריך לתרגם המילה לפרש כוונת הענין המדובר וזה קציצה בדרך השחתה, ואין לפרש במשמעות "להקטין" או קריע לרצועות דא"כ הוי "כשורי" דקנה כדאיתא בגמרא.

צ"ו ע"ב נסכא

PLATTA (OF E)

PLATE, A SMOOTH FLAT THIN,
PIECE OF METAL

פלט"א

א פלאך שטיק מעטאל

צ"ח ע"א (ה) שף

אשפריו"ר בלע"ז

EXPOLIRE (L)

TO MAKE SMOOTH, POLISH

צ"ל אשפלו"ר

גלאט מאכען

צ"ח ע"א קורנסא

MARTELLO (IT)

A HAMMER

מרטיו"ל בלע"ז*

א האמער

* אף שמילה זו אינה לאטינית כתב רבינו בלע"ז שמצינו שרבינו מיהס בלע"ז ללשון איטלקי. כלל ז' בהפתיחה.

שפה מסכת בבא קמא ברורה

צ"ב ע"ב נמטי

FELTIR (II)

FELT, PRODUCED THROUGH
COMPRESSING WOOL

פלטיו"ר בלע"ז*

פפילץ

* ראה כלל ז' בהפתיחה

צ"ב ע"ב נפציה

ורפיו"ר בלע"ז

CARPERE (L)

TO SEPARATE, TO BREAK UP

צ"ל קרפיו"ר בלע"ז

אבטיילען אַבזונדערן

צ"ג ע"ב צפון

שיו"ן

SAVON (F)

SOAP

צ"ל שו"ן*

זייף

* כ"ה לקמן ק"א ע"א

צ"ד ע"א תפאר

A^SCOOP^IER (EF)

ONTO A^SCOOP^TO DO

TO GATHER INTO A DISH (SCOOP UP)

אישקוביו"ר

צוזאמען ברענגען אין איין כלי

שפה מסכת בבא קמא ברורה

צ"ט ע"א לבטושי

PELLERE (L)

TO STRIKE, KNOCK, BEAT

פלארא"ש בלע"ז

קלאפען שטויסען

צ"ט ע"ב סיכתא

GOEGI (L)

TO COMPRESS, TO FORCE, TO
BRING AND DRIVE TOGETHER
MEANING A NEW COMPRESSION

קווי"ץ בלע"ז

צוזאמדריקן מיט קראפט

ק"א ע"א צפון

SAVON (F)

SOAP

שוו"ן

זייף

ק"א ע"ב סטיס

CROCUS (L)

SAFFRON (ORANGE DYE EXPRESSED
FROM THE STAMEN OF THE
CROCUS FLOWER)

קרוג"א בלע"ז

שאפראן

ק"א ע"ב קוצה

GUEDE (F)

WOAD, (DYE EXTRACTED FROM THE
WOAD PLANT (MUSTARD FAMILY)
GIVING A BLUE INDIGO COLOR.

גווד"א (בלע"ז)

די וואיד פפלאנצע (בלוי)

שפה מסכת בבא קמא ברורה

צ"ח ע"א שופינא

לימ"א בלע"ז

LIMARE (L)

A FILE, (FOR METAL)

צ"ל לימור"א*

א פייל (צו פיילען אייזען)

* כן נקרא שופין למתכת בלאטיני אבל שופין לעצים נקרא (SCOBINA) על כן מוסיף רבינו "של נפחים" היינו של מתכת.

צ"ח ע"א צורם

EXCARNARE (L)

TO TEAR TO PIECES

אשקרניו"ר בלע"ז

צערייסן אויף שטיקלעך

צ"ט ע"א גרדא

FLOCHER (F)

ONE THAT REMOVES SHORT
CLUSTERS OF (TUFT) YARN OF
LOOSE THREADS WITH A BRUSH OR
SCISSORS

פלוקי"ר*

איינער וואָס פּוצט מיט אַ
בערשטעל אָדער איין
שערעל די לויזע קנויטען
אָדער פּעדעמער פּון אַ בגד

* בצרפתית של היום נמצאות רק המילה (FLOCHE) היינו פקע, ונראה שבזמן רבינו היו קורין לאומן המסיר את הפקעים בשם (FLOCHER) ובלשון הגמרא נקרא גרדא. ובב"מ קי"ב ע"א פירש רבינו בגרדא דסרבלא פולקיר בלע"ז וזהו שם המלאכה וכאן פירש על האומן, ושם אתרגם את המילה של בלע"ז. (ואולי זהו כוונת בעל מסורת הש"ס שכתב במסכת ב"מ קי"ב ע"א וז"ל, ורש"י פירש שם בענין אחר).

שפה מסכת בבא קמא ברורה

קט"ז ע"ב דורמסקנין

ATROPIX (E)

אדרופיי"ש

HERB ATROPIX IN THE SPINACH
FAMILY (FOUND IN BOTANICAL
DICTIONARIES ONLY)

א געוויקס ענליך צו שפינאט

קי"ז ע"א ביסתרקי

TAPETA (L)

תפיד בלע"ז

TAPESTRY, HEAVY CLOTH

דיוואן, טוך, טעקסטיל

קי"ט ע"א שקורין קוצין

CHARDON (F)

קרדון"ש

THISTLE (ANY OF VARIOUS RELATED
PLANTS HAVING PRICKLY LEAVES)
FULLER'S THISTLE

דיסטעל (האט שטעכעדיגע
בלעטער)

קי"ט ע"א סורק

FOULON (F)

פילונ"ש

FULLER'S VOCATION (TO CLEAN,
WITH BRUSH OR COMB OR USING
MOISTURE OR HEAT)

דאָס פוטצונג פון שטאָף
מיט א בערשטעל מיט
פייכטקייט אדער היטץ

שפה מסכת בבא קמא ברורה

ק"ב ע"א מלוגמא

אלנפשט"ר

EMPLASTRUM (L)

צ"ל אמפלשטר בלע"ז

PLASTER (A PASTE APPLIED ON
CLOTH & SPREAD ON THE BODY
FOR CURATIVE PURPOSES).

פפלאסטער

ק"ב ע"א אפיקטוזין

ווש"ט

VOMITIF (F)

צ"ל וומיטי"ב

AN EMETIC (A MEDICINE TO INDUCE
VOMITING)

אין ברעכמיטעל

קי"ד ע"א נחיל

[בלע"ז] גיור"א

CURRO (L)

THE MOVEMENT OF BEES

די באוועגונג פון ביענען.

A FORMATION OF BEES

א גרופע ביענען וואס פליען צוזאמען

IN MOVEMENT)

אין באוועגן זיך צוזאמען

קט"ו ע"ב השופה

רידיו"ר

DECANTER (F)

צ"ל דיקנדריו"ר*

TO DECANT (TO POUR OFF

אבגיסן אבלייטערען

WITHOUT AGITATING AND
DISTURBING THE SEDIMENTS)

* ומפירוש רבינו בב"מ ס' ע"א ד"ה השופה יין יותר מפורש כוונת רבינו.

שפה מסכת בבא קמא ברורה

קי"ט ע"ב פקעיות

LIASSE (OE)

A WAD (SMALL BUNCH) A LUMP OF COTTON (OR HAY)

לוישו"ל

א ביילען, א קליינער באלען

קי"ט ע"ב פונקליין

TRAMES (F)

WEFTS (THE YARNS CARRIED ACROSS THE WARP, HORIZONTALLY)

טרוימ"ש

די פעדים וואָס גייען אין ברייט פון געוועב

קי"ט ע"ב תיכי

CIRRI^MECHEU (L^F)

RINGLETS^CORD OF RAW WOOL RINGS OF CORDS FROM RAW WOOL

שרימ"ש*

רינגלעך פון רויע וואָל

* ראה כלל ח' בהפתיחה.

קי"ט ע"ב נמטי

פליטר"ש בלע"ז

צ"ל פלטי"ר בלע"ז*

פפילץ, שטאַף געמאַכט דורך דריקען וואָל

FELTIR (II)

FELT, CLOTH MADE BY COMPRESSING WOOL

* כן הוא לעיל צ"ג ע"ב.

ראה כלל ד' בהפתיחה.

שפה מסכת בבא קמא ברורה

קי"ט ע"א מעצד

דילדוי"ר בלע"ז

צ"ל דולבוי"ר בלע"ז

DOLABRAE (L)

A PICKAX, MATTOCK (TWO EDGES ONE FOR UPROOTING AND ONE FOR CUTTING)

א פיק

ואין לתרגם דולוייר"א שזה מילה צרפתית וכבר תירגם רבינו במס' ביצה (ל"א ע"א) שזה כלי אומנות מגל שקורין באנגלית (ADZ) וכאן עוסקים בכלי אומנות מעצד.

קי"ט ע"א דקין הן

טנב"ש בלע"ז

TENUIS(L)

THIN

דין

קי"ט ע"ב חובין

יפיונ"ץ בלע"ז

צ"ל פיונ"ץ

א שנור לוך

FENESTRA (L)

LOOPHOLE, BREACH

קי"ט ע"ב גירין

ליציו"ץ

די פעדים וואָס גייען אין לענג פון געוועב

LICES (F)

WEAVING WARP (YARNS SET UP LENGTHWISE)

שפה מסכת בבא קמא **ברורה**

קי"ט ע"ב הקיצועין

ROGNURES(F)

SCRAPS, SHAVINGS, CLIPPING

רוניור"ש (בלע"ז)

דע אַבשניצערײַ אָפּפאַלל

קי"ט ע"ב מגירה

SERRA(L)

SAW

שיור"ה בלע"ז

זעגע

קי"ט ע"ב מקדח

טרייד"א

TARIERE(F)

DRILL, AUGER

צ"ל טרייד"א

א באהרער

קי"ט ע"ב רהיטני

PLANA(F)

A PLANE (TOOL)

פלוני"א

א הובעל

סליק

תם ונשלם למסכת בבא קמא

בעזר צורי וקוני